

rozhovor

Lukáš Pecha
doc. PhDr. Petr Charvát, DrSc.

Lukáš Pecha

Rozhovor s doc. PhDr. Petrem Charvátem, DrSc.

V lednu 2009 oslavil významné životní jubileum doc. PhDr. Petr Charvát, DrSc., mezinárodně uznávaný archeolog a odborník na dějiny starověké Mezopotámie, který přednáší na Centru blízkovýchodních studií Katedry antropologických a historických věd FF ZČU. Při této příležitosti jsme jej požádali o krátký rozhovor.

Jak ses dostal k zájmu o starověké kultury Mezopotámie? Byl to výsledek nějaké náhody, nějakého „znamení shůry“, nebo spíš výsledek dlouhodobého a cílevědomého hledání?

O děje minulé jsem se zajímal vždy, a již jako chlapec a rád jsem si pro sebe vyprávěl, ba i tvořil příběhy. Byla to však vskutku náhoda. Roku 1960 přijal můj otec, MUDr. Zdeněk Charvát, jmenování profesorem lékařské fakulty univerzity v Bagdádu. Hned roku 1961 jsme se do Iráku mohli vypravit všichni a tu jsme najednou spatřil památky kultury o tisíciletí starší, než byla ta naše. Fascinovalo mne to a asi už mi to zůstalo.

Je známo, že se zabýváš nejen dějinami starověké Mezopotámie, ale také vývojem Čech v raném středověku. Stalo se ti někdy, že tě studium českých dějin inspirovalo při výzkumu dějin Mezopotámie, a naopak?

Ač to zní neuvěřitelně, musím říci, že velice často. Při probírání nejrůznějších otázek mezopotamské či české státnosti jsem čím dál tím častěji přicházel na to, že vytváříme-li společnost určité složitosti, která má v nadregionálním měřítku fungovat, počet řešení je

definovaný a zpravidla velmi nízký. Ze shodných rysů můžeme namátkou jmenovat třeba tzv. služebné vsi, o jejichž existenci se teď v Čechách debatuje, ačkoli na starověkém Blízkém Východě to byla záležitost celkem běžná. Řada otázek dálkového obchodu, jeho sezonní průběh, důležitá role míst setkávání, ale také otázky správy z regionálních ústředí, zásobování státních organismů redistribucí, život a zvyky královského dvora – tam všude lze shledávat paralely a shody. V jedné oblasti se to ovšem říci nedá. Starověký Blízký Východ neznal exkluzivní náboženství, jejichž vyznávání by vylučovalo úctu k božstvům jiných, i když někdy neodolal pokušení do tohoto směru sklouznout. V otázkách boje za víru pravou a jedinou proto nenalézám v historickém vývoji starověkého Blízkého Východu a středověkých českých zemí paralely.

Našel sis v mezopotamských dějinách nějakého „oblíbence“, s nímž by ses mohl ztožnit?

Teď jsi mě dostal. Dlouho jsem choval záměr zabývat se podrobněji Lugalzagesim, králem Ummy, který mi vždy připadal nespravedlivě zkrácený, když se hovořilo o tom, že první teritoriální říši v mezopotamských dějinách vytvořila staroakkadská dynastie. Pak tenhle vztah nějak vyvanul a v dané chvíli vlastně nevím. Pokoušel jsem se najít bližší vztah ke Gilgamešovi, ale nakonec jsem usoudil, že je přece jen asi příliš uzavřen do svého kulturního vzorce. V poslední době mne začala intenzivně zajímat postava krále Artuše jako nadčasové podobenství spravedlivého vládce, který, jsa člověkem, nemůže zůstat spravedlivý navždy a musí svou zem zanechat řádění lidského sobectví, ješitnosti, ctižádosti a chamtivosti. Vzhledem k tomu, že král Artuš představuje nejspíše specifický odraz blízkovýchodního mýtu o Mithrovi, bohu spravedlivém a vševidoucím, pánu času a zvěstovateli vítězství dobra a spravedlnosti, osměluji se přiřadit se k družině tohoto vládce.

Jaký nejsilnější zážitek ti poskytlo studium starověkých dějin?

Když jsem v letech 2003–2004 pracoval v Univerzitním muzeu archeologie a antropologie Pennsylvánské univerzity ve Filadelfii (UM), dostalo se mi díky nesmírné blahověli a důvěře vedení jeho Near Eastern Section příležitosti velmi podrobně se seznámit se sbírkou archeologických nálezů z města Uru, získaných Woolleyho expedicí a uložených dnes ve sbírkách UM. Probíral jsem se tehdy zejména pečetěmi na hlíně z urských vrstev označovaných jako SIS (asi 3000–2700 př. n. l.). Některé tyhle pečetě byly sejmuty ze dveří skladištních prostor, když byla hlína ještě měkká, a smáčknuty, aby se úředníkům lépe odnášely do královské registratury, kde se kontroloval správný stav dodávek. Pamatuji se, jak jsem jednu z těchto hrud hlíny vzal poprvé do ruky a prsty mi takřka automaticky vklouzly do prohlubní, zanechaných v hlíně rukou toho, který kdysi hliněnou plombu smáčkl. Uvědomil jsem si tehdy, že tvárná hlína přijala otisk ruky někoho, který žil před bezmála pěti tisíci lety, a že já teď tomu člověku vlastně tisknu ruku. To byl zážitek dost silný.

Co je podle tvého názoru největší chloubou a největší ostudou asyriologie?

Největší chloubou disciplíny je bezesporu fakt, že se vůbec podařilo klínové písmo rozluštit a číst tak obrovské množství dokumentů z doby, která by jinak zůstala němá. Z toho ovšem vyplývá také nejtemnější stín asyriologie. Vědu dělají lidé, a vědu tak „prastarou a převzácnou“, jako klínopis, dělají lidé dosti specifického talentu, mimořádného nadání, ale samozřejmě také osobnosti ostrých světél a hlubokých stínů. Jeden kolega situaci nedávno vtipně shrnul výrokem, že někteří z nás jsou monády dokonale uzavřené proti vlivům z vnějšího prostředí a komunikující výhradně samy se sebou. To, co mi v asyriologii nejvíc chybí, je esprit de corps, jaký má celá řada jiných humanitních věd – schopnost držet spolu.

Bylo by jistě chybou považovat starověkou Mezopotámii za mrtvou kulturu, která již dnešnímu člověku nemá co říci. V jakých oblastech jsme nejvíce zavázáni svým předkům ze starověké Mezopotámie?

Každodenně užíváme vynálezů, o kterých si vůbec nejsme vědomi, že vzešly od obyvatel staré Mezopotámie. Počínaje zemědělstvím, což už je konstatování téměř banální, ale třeba včetně užívání peněz, vynálezu a zavedení (tehdy stabilního) bankovního úroku. Jedna z posledních publikací oboru nese výstižný název „Democracy’s ancient ancestors“. Politický diskurs o povaze veřejné moci – zda totiž pochází ze sfér nadpřirozených, či zda je ustavována vůlí občanů – započal v Mezopotámii v 26. století př. n. l. Nebudu samozřejmě hovořit o vědách, matematice a geometrii, počítání kvadratických rovnic, zavedení nuly, propočtu doby oběhu Země kolem Slunce nebo sestavení tabulek zatmění Měsíce. Je zbytečné připomínat, jak hluboce je mezopotamskou kulturou proscena Bible. Za připomenutí ovšem stojí, že za prvního užití pojmů jako je „spravedlnost“, „hřích“ či „vina“ vděčíme sumerštině.

Jaké jsou perspektivy světové asyriologie na prahu 3. tisíciletí? Na jaké problémy se bude muset zaměřit a jakým výzvám bude muset čelit? A dokáže to vůbec? Má tato věda nějakou budoucnost?

Vidím asyriologii na počátku velkých objevů. Současná exploze informačních a elektronických médií umožňuje v míře dosud nevídané zpracovávat obrovské objemy informací. Jedním z jejich hlavních problémů je však, jak řečeno výše, „komunikační šum“ v oblastech styku s jinými vědními obory. Věda budoucnosti bude vědou spolupráce, kooperace odlišných vědních oborů, které se zaměří na jeden a tentýž problém z různých úhlů pohledu tak, aby se zřetelně objevily všechny jeho postižitelné aspekty. Jako všechny ostatní skutečně hloubkové obory bude asyriologie muset čelit snahám o zploštění, nepřípustné zjednodušení a ideologickou manipulaci. Zda to dokáže, to bude záviset na nás samých, na našich studentech a následovnicích a nástupcích. Asyriologie má takovou budoucnost, jakou si zaslouží. Je možné si představit, že právě tak, jako v čase vznikla, tak i v čase zanikne. Na druhou stranu lze na základě skutečnosti, že texty, ležící

po tisíciletí v prachu, špíně a zapomnění byly posléze nalezeny, pečlivě uloženy, přečteny, zpřístupněny a že tak jejich tvůrci po tisíciletích mlčení znovu promluvili, chovat pevnou naději, že osud zamýšlel nedopustit zánik památek na civilizaci, jíž za tolik vděčíme.

Když opustíme globální měřítko a přeneseme se do našich domácích poměrů, jaké jsou hlavní úkoly pro současnou generaci asyriologů a jejich následovníky?

Obávám se, že je to velmi prosté. Asyriologii v českých zemích je třeba především zachovat při životě. U malých oborů v malých národech je jejich existence vždy ohrožena, ať již z jakéhokoli důvodu. Jsem hluboce přesvědčen o tom, že zánikem české asyriologie by vzdělanost a kultivovanost české společnosti doznala nenahraditelné škody. Naším úkolem je tedy zaprvé, jak se kdysi říkalo, vydržet. Za druhé, a to pokládám za *conditio sine qua non*, udržet současnou vysokou kvalitu našeho asyriologického bádání. Konečně za třetí, je třeba udržet aspoň minimální stupeň komunikace v oboru a též jeho soudržnosti, abychom obstáli v současné epoše útoku na základní premisy a parametry skutečného vědeckého bádání.

Podílíš se na činnosti transversální skupiny „Glyptic and Art History“, která je součástí prestižního mezinárodního projektu ARCANE. Pracovní jednání této skupiny se konalo v Plzni v listopadu 2006 a znovu proběhlo v dubnu 2009. Můžeš ve stručnosti představit tento projekt, jeho cíle a dosavadní výsledky?

Projekt ARCANE lze asi nejlépe charakterizovat uvedením jeho plného názvu „Associated regional chronologies of the Ancient Near East“. Jde o záměr financovaný z prostředků European Science Foundation, trvajícím v letech 2006–2012, na němž v této chvíli pracuje 128 badatelů z 25 zemí Evropy, Turecka, Izraele a USA. Hlavním záměrem projektu je předložit spolehlivou chronologii hmotné kultury Blízkého Východu ve třetím tisíciletí před občanským letopočtem. Vyplňuje tak mezeru mezi posloupností čtvrtého tisíciletí, zpracovanou americkými kolegy zejména z iniciativy Mitchella Rothmana z Widener University v tzv. chronologii ze Santa Fé, a sekvencí tisíciletí druhého, zpracovávanou podobným mezinárodním projektem vedeným Manfredem Bietakem z vídeňské univerzity. Projekt ARCANE sestává z celkem jedenácti regionálních skupin, pokrývajících jednotlivé významné oblasti Blízkého Východu od západní Anatólie a Kypru až po západní Írán. Tuto základní sestavu projektu doplňují tři skupiny transversální, čili česky asi tematické. Jde o skupiny TG01 „History and Epigraphy“, TG02 „Glyptic and Art History“ a TG03 „Radiocarbon Dating“. Jejich úkolem je vypracovat chronologie jednotlivých kategorií historicky citlivého materiálu, které by sloužily jako opory a svého druhu kontrolní mechanismy pro zakotvení časových posloupností definovaných regionálními skupinami ARCANE. Západočeská univerzita v Plzni, která je jediným českým účastníkem projektu, se na jeho činnosti podílí v mé osobě. Spolu s paní Holly Pittman, profesorkou dějin umění na Pennsylvánské univerzitě ve Filadelfii v USA, působíme jako vedoucí tematické skupiny TG02 „Glyptic and Art History“. Staneme se také vydavateli jedné ze závěrečných

publikací projektu se stejným titulem. Další informace o projektu ARCANE lze nalézt na adrese <http://www.arcane.uni-tuebingen.de/> (citováno 15. 5. 2009).

Děkuji za rozhovor.